

patlles' (val.), a *be* (Mall.), a *be-coll* (Men.),⁶ o a *coll-be* (Empordà), segons *AlcM*; a Barcelona a *coll-i-be*. Notem l'exemple del val. Martí Gadea: «com aquell que diu: Tú que no pòts, pòrta-m al bè», *T. del Xè* I, 242; un altre ex. val. en *AlcM*. La locució es deu al fet que els pastors porten els bens a coll. J. G.

¹ El val. Sanelo dóna «*bè*, balido [de ovejas y corderos]» (*Dicc. val.-cast.*, p. 81). Notem el basc *me* 'ovella' *bnav*. i lab. («vocable pueril», segons Azkue, però «*me asko* ható de ganadó», ja en Landucci, *Mitx.*, 42). — ² «Lo desig de veure matar al *be*, que ab porció d'aviram han dut esta tarda lo masover i filla», *Collegi de b. vida*, 86. Si fos encertada l'esmena que fa Riquer (*BABL XVIII*, 138) del següent text de Cerverí de Girona, canviant *beus* del ms. en *bens* i entenen-hi 'anyells', hi tindríem un hàpax: «En loc de blat e de vi just razós, / e per diners plas motz e consonans, / e per bacós leus sonetz agradans, / e per berbitz vers, e per *beus* cançós». És poc probable que *be* sigui medieval. —

³ El títol d'una obra teatral mallorquina de 1860, en ms., duu: *Entremés del pastó y el bée*. Compost per Antoni Bisafes... (J. M. Bover, *Bibl. de escr. bal.* I, 573). — ⁴ Camps i Mercadal, *Folkl. Menorquí* II, p. 111, usa *bena* (veg. *arruixar* 'esquivar'), i un ex. de *bena* al vol. I, p. 297, també sembla ser el mateix mot; A. Ferrer Guinart en *Rondaies de Menorca*, dóna en el glossari (p. 213): «*bè*, *-na*: xot, me, en general, auveia», i hi afegeix el sentit de 'boig, beneit'. — ⁵ Potser aquesta forma en el següent passatge de Milà i Fontanals: «¿Qu'es aquesta veu tan prima? / «Un ocell», «Un *bet*». Qui sap? / Alsan pámpols y redoltes / y trovan un nen colgat», *Cas verit.*, v. 46, ed. Gili, p. 308. ⁵ En algun punt de la «província de Tarragona» diuen *biret*, en d'altres *bè*, segons «un vallesà», *BDLC* VI, 292. — ⁶ «--- resolué es fy dur a l'hospital de Mahó a son pare. Se'l carregà a *be-coll*, --- es veiet no tenia més que la crisma, i no pesava ⁴⁰ gaira ---», Camps i Mercadal, *Folkl. Men.* II, p. 25.

BÈ, 'de bona manera', 'satisfactòriament', 'feliçment', etc., del llatí *BENĒ* 'id.', forma adverbial corresponent a *BŌNUS* 'bo'. □ 1.ª *doc.*: orígens de l'idioma, *Hom. d'Organyà*.

En construccions sintàctiques en què aquest adverbial anava davant d'un altre element gramatical, la *-n* va tenir el tractament de consonant medial i fou conservada en la forma *ben*; però en els textos antics apareixen, com ja cal esperar, casos de vacil·lació; ¹ la llengua moderna exigeix l'ús de *ben* davant d'adjectius o de participis usats en funció d'adjectiu (*ben alt*, *ben pintat*) i davant d'un altre adverbial quan *bé* s'usa com a intensiu (*ben aviat*, *ben prop*, *ben bé*).² ⁵

Molt aviat fou substantivat com en les altres llengües romàniques. En sing. apareix amb els sentits de 'profit', 'perfecció', 'bondat moral', etc. (exs. antics de Jaume I, Llull, Muntaner, Jahuda, en *AlcM*, *DAG.*); *bé comú* (Llull, *Lib. de cavall.*, Turmeda, citats per ⁶⁰

DAG.); *mon bé* o *lo meu bé* (= la meua vida) en *Tirant* (*DAG.*); *bé* 'amor' avui usual a Mallorca segons *DAG.*, que dóna *bé de mare*, *el bé que li tenc* (i *AlcM* cita un altre ex. d'una cançó pop.); *fer el bé* a una persona 'fer-li els sufragis del difunt' (ex. de 1606, en *DAG.*). En pl. significa 'riquesa'; 'fortuna' en sentit material o espiritual (exs. en Llull, Jaume I, *Tirant*, i altres textos del S. xv, citats per *DBal.* i *AlcM*); *béns mobles* o *béns movents* (Jaume I, *Consolat*, en *AlcM*) i *béns seents* (*Consolat*) o *immobles*.

DERIV.: *Rebé* 'molt bé' (Lab.).

CPT.: *Bensé*, ant. 'segurament, probablement', fet de *ben sé*; tenim dos exs. en el *Curial*: «E vós --- *ben sé* no havets a anar axí, a vergonya mia e de tots quants parents e amichs havets» (III, 161); altre ex. en vol. II, 267.5; en la *Faula* del mall. Guillem Torroella (c. 1400), *bé sai que* (v. 907) sembla significar 'potser que' o 'bé sé que'; cf. gasc. *be-say*, *be-sèy*, *be-sè*, *bissè*, *bessè* «sans doute, évidemment» (Rohlf, *Le Gascon*, p. 195); notem també oc. mod. *sai-que* 'segurament, probablement', gall. *sei que* 'id.'; cf. altres formacions amb *bé*: el rossell. *belleu* (< *BENE LEVE*) 'potser, tal vegada', gasc. *behide* 'segurament'. En vista d'aquests testimonis, del cat. ant. *bensé* i d'altres, a penes hi pot haver cap dubte que el menorquí modern *bensenes* (variant *mensenes*) 'segurament' o 'al capdavant, per altra banda',³ sigui una formació de *bensé*, amb un desenvolupament paral·lel a la forma dialectal *aixines*, fet d'*així*. Notem també que *aixines* és també una forma menorquina i que el *AlcM* la dóna efectivament com un intensiu citant el següent exemple de Ciutadella: «—¿És així que ho tenc de fer? —Aixines!» (I, 372).⁴ J. G.

¹ Ag. dóna una sèrie d'exemples medievals de *bé* on esperaríem *ben* (I, p. 216). — ² Com a intensiu equivalent a 'molt' *ben* és corrent en els textos medievals (veg. *AlcM*), i avui en aranès (on *MULTUM* s'ha perdut, i *molt* és rar i només usat com a catalanisme) *ben* fa tots els oficis del cat. *molt*; a Bielsa hem sentit: *se fartan bian fartat*, *bian leixos*, etc. —

³ Un exemple en Àngel Ruiz i Pablo, *Novelletes menorquines* (p. 133): «¿I en tot aquest temps no heu sabut res de ca vostra? --- No, senyor. Ets al·lots no saben de lletra, i no m'escruien. *Bensenes*, no saben ont estic de casa.» *AlcM* posa l'exemple: «He comprat una mala fi de llibres, i *bensenes* no els llegiré», indicant que seria traduïble per les locucions castellanes *después de todo*, *al fin* y *al cabo*, y *eso que*, i a més a més, «*Bensenes* vindràs, eh?», traduïble per *desde luego*, *segurament*. — ⁴ L'etimologia *BENE SAPIO* amb la terminació *-nes*, comparable a la formació dialectal d'*aixines* (d'*així*), que havia suggerit En Coromines, sense pensar en els exemples que cito aquí, en la discussió de la comunicació del senyor Moll al VII Congrés de Fil. Rom. (Barc., 1953), no s'ha acceptat segons la nota que va posar ell en *AlcM* I. Crec que la nostra documentació fa aquesta explicació prou plausible. Cf. *BELLEU*.